

DOI No: <http://dx.doi.org/10.29228/Joh.49830>

Authenticity process is conducted by

Makale Türü: Araştırma makalesi
Geliş Tarihi: 05-03-2021
Kabul Tarihi: 20-08-2021
On-line Yayın: 31-08-2021

Article Type: Research article
Submitted: 05-03-2021
Accepted: 20-08-2021
Published Online: 31-08-2021

Atıf Bilgisi / Reference Information

Dolmaz, M. & İlhan, G. O. (2021). Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Öğretiminde Felsefi Eserler: Stoacılar Örneği. *Journal of History School*, 53, 2651-2680.

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN DEĞERLERİN ÖĞRETİMİNDE FELSEFİ ESERLER: STOACILAR ÖRNEĞİ¹

Mustafa DOLMAZ² & Genç Osman İLHAN³

Öz

Bu araştırmanın amacı geç dönem stoacı filozofların kaleme aldıkları eserlerin sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlerin öğretiminde ne düzeyde kullanılabileceği tespit etmektir. Araştırma nitel araştırma deseninde tasarlanmıştır ve doküman analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu geç dönem stoacı yazarlardan Marcus Aurelius, Seneca ve Epiktetos'un kaleme aldığı birer eser oluşturmaktadır. Çalışma grubu belirlenirken ölçüt örneklem yöntemine başvurulmuştur. Verilerin toplanması amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen değer analiz formu kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları sosyal bilgiler programında yer alan ve öğrenciye kazandırılması amaçlanan tüm değerlerle ve birçok disiplinin kazandırmayı amaçladığı gibi sosyal bilgiler dersinin de öğrencilere kazandırmayı amaçladığı kök değerlerle doğrudan ilişkili ifadelerin bahse konu eserlerde sıklıkla yer aldığını göstermiştir. Araştırma sonucunda adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, dostluk, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik ve

¹Makale yazımı yazar etki oranı: 1.yazar: %60, 2. yazar: %40. Bu çalışmanın özeti 10-13 Eylül 2020 tarihleri arasında online olarak gerçekleştirilen VIIth International Eurasian Educational Research Congress adlı kongrede sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

²Dr., Emniyet Genel Müdürlüğü, mdolmaz58@gmail.com, Orcid: 0000-0002-9420-0331.

³Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi, gosman@yildiz.edu.tr, Orcid: 0000-0003-4091-4758.

yardımseverlik gibi değerlerin öğrenciler tarafından kazanımı amacıyla stoacı eserlerden yararlanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Stoacılar, Değerler Eğitimi, Marcus Aurelius, Seneca, Epiktetos.

Philosophy Books in Teaching the Values Placed in the Social Studies Curriculum: The Case of Stoics

Abstract

This research aims to determine how the books written by the late stoic philosophers can be used in teaching the values in the social studies curriculum. The research is designed in qualitative research design and the document analysis method is used. One each work written by Marcus Aurelius, Seneca, and Epictetus, who are the late stoic writers are identified as the study group of the study. While determining the study group, criterion sampling which is one of the sampling methods is used. The value analysis form developed by the researchers was used to collect the related data. The findings of the study present that expressions directly related to all the values that are included in the social studies programs and intended to be acquired by the students along with the root values that social studies aiming to bring students in just as the other disciplines are generally included in the sampled books. As a result of the research, it is concluded that stoic artifacts at which values such as justice, giving importance to family unity, independence, peace, scientificness, diligence, solidarity, friendship, sensitivity, honesty, aesthetics, equality, freedom, self-control, patience, respect, love, responsibility, austerity, patriotism, and charity can be seen could be used to bring the students in them.

Keywords: Stoics, Values Education, Marcus Aurelius, Seneca, Epictetos.

GİRİŞ

Eğitim sürecinde gerçekleştirilmesi amaçlanan hedeflerden birisi de öğrencilerin bilişsel düzeylerini artırmaya çalışmanın yanında onların duygu, düşünce ve davranışlarına hitap ederek duyuşsal yönlerinin de olumlu yönde gelişmesini sağlamaktır (Tulunay Ateş, 2017). Çünkü toplumsal yaşam insanoğluna bazı görevler ve sorumluluklar yüklemiştir. İnsanlar diğer insanlarla ve diğer canlılarla belli bir düzen içerisinde yaşamak zorundadır. İşte bu düzenin sağlanmasında, insanlar arası iletişimde ve toplumsal karar alma sürecinde belirli ölçütlerin varlığı gerekmektedir. Bu ölçütleri belirleyen etmenlerden biri de değerlerdir (Güzel Candan ve Ergen, 2014). Ayrıca değerler var olan toplumsal yapı ve kültürün korunması yanında gelecek nesillere aktarılması görevini de üstlenmiştir (Yaylacı ve Beldağ, 2015).

Kısaca “toplumu oluşturan bireylerin kabul ettiği inanç ve ahlaki kurallar” (Aydoğdu, 2017) anlamına gelen değerler aynı zamanda toplumla uyum içerisinde olan ve topluma hizmet eden bireyler yetiştirme ve bu bireylerin saygın bir kişilik sahibi olması konusunda da oldukça etkilidir (Dilmaç ve Şimşir, 2016). Zaten okullarda değer eğitiminin verilme amacı da Türk Milli Eğitim Temel Kanunu’nda “ahlaki, manevi değerleri benimseyen, beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip kişiler yetiştirmek...” şeklinde belirtilen gayeyi gerçekleştirmektir (Ekşi, 2003). Bu amacın gerçekleşebilmesi için ailede başlayan, medya ile devam eden ve okul ile toplum içerisinde biçimlenen bir değer eğitim sürecinin yaşanması gerekmektedir (Dilmaç ve Şimşir, 2016; Deniz ve Karagöl, 2018; Kozikoğlu ve Bekler, 2019).

Toplumsal yaşamın sağlıklı bir şekilde devam ettirilebilmesi için barış, saygı, alçakgönüllülük, işbirliği, özgürlük, paylaşma, mutluluk, dürüstlük ve doğruluk gibi bazı temel değerlerin yaşatılması ve yeni nesiller tarafından sahiplenilmesi gerekmektedir (Aktepe ve Yalçınkaya, 2016). Bu bağlamda değerler, bireyin kendisini, toplumların da bireyleri çeşitli yönlerden kontrol etmesini sağlayan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Yazıcı, 2006). Çünkü değerler toplumu meydana getiren bireylere nelerin önemli olduğu, nelerin tercih edileceğini kısacası gündelik yaşamda nasıl bir yaşam tarzına sahip olunması gerektiğini göstermektedir. Değerler vasıtasıyla bireyler adil ve düzenli olmaya, sağlığına dikkat etmeye, temiz olmaya, girişimci ve vatansever bireyler olmaya teşvik edilmektedir (Akbaş, 2008).

Değerler felsefe, psikoloji, sosyoloji, sosyal bilgiler gibi birçok alan araştırmacıları tarafından incelenen ve çalışılan konulardan biri olmuştur (Güzel Candan ve Ergen, 2014; Koç, 2013; Kolaç ve Özer, 2018; İbret vd., 2017). Bu sebeple değerleri kimi zaman karşımızda kültürel bir unsur olarak kimi zaman da eğitim programlarının bir parçası olarak görürüz (Yaylacı ve Beldağ, 2015). Değerler sorununun araştırılması antik çağa kadar uzansa da felsefe’ye konu olarak kazandırılmasında Rudolf H. Lotze’nin ilk anılması gereken isim olduğu bilinmektedir (Bazarkulov, 2008). “Değerler ve değerler problemi” felsefeye konu olarak kazandırıldığı günden itibaren bilgi ve varlık problemi ile birlikte felsefenin en temel problemlerinden biri olmuştur. Özellikle pratik felsefenin en başat sorunudur. Stoacılar ve Epikürcüler gibi bazı filozoflar ise felsefenin diğer tüm sorunlarının değer felsefesi ile ilintili olduğu üzerinde durmuşlardır (Bircan, 2015). Değer felsefesinin temeli iyi ile kötü ve güzel ile çirkin arasındaki yargı çerçevesinde biçimlenmiştir (Çetin ve Balanuye, 2015).

Suppes (1996) Aristoteles'in eğitimin amacını "Gerekli eylem için gerekli ahlaki ve entelektüel erdemleri öğretmektir" şeklinde tanımladığını belirtmiştir ve bu durum eğitim ile değer arasında var olan köklü bir ilişkinin en önemli göstergesidir. Hotaman (2017) eğitimin genel, özel ve uzak amaçlarını ve eğitim programlarının tüm öğelerini etkileyen faktörlerin felsefi nitelikli olduğunu, eğitimin kaynakları ile ilgili inceleme yapılırken neyin aranacağını, neye önem verileceğini felsefi görüş ve tutumların tayin ettiğini belirtmiştir. Felsefi düşünce eleştirel tutuma dayalı bir düşünce sistemidir ve bu sebeple kendisine verilenle yetinmeyerek, merak ve şüphenin ateşleyici gücünü kullanarak varlık, bilgi ve değerler alanını kavramaya çalışır (Koç, 2009).

Buraya kadar anlatılanlardan eğitim ve felsefenin belirli bir amaç doğrultusunda birlikte çalışmasının bir zorunluluk olduğunu anlıyoruz. Çünkü eğitimin öğrencilerin davranışlarını olumlu yönde etkileyerek geliştirmek için değer aktarımı çabası içerisinde olması, felsefenin ise değerleri kendine konu edinmesi değer-eğitim-felsefe üçlüsünün bir araya gelmesini kaçınılmaz kılmıştır. Değerlerin Türk Eğitim sistemi içerisinde yer alan müfredat programlarına bağımsız bir şekilde girişi 2005 yılında olmuştur. 2005 yılında güncellenen müfredat programı ile öğretim programlarında öğrencilere kazandırılacak beceri ve değerler tüm branşlarda her bir tema için ayrı ayrı tespit edilmiştir. Sosyal bilgiler'de bu branşlardan biridir. Sosyal bilgiler müfredat programında da belirtildiği üzere bu derste de öğrencilere bazı demokratik, evrensel ve ulusal değerlerin kazandırılması amaçlanmaktadır (Tay, 2017). Bu değerler adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik ve yardımseverliktir. Ayrıca sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan bu değerlerden başka, öğrencilere aktarılması amaçlanan kök değerlerden bahsedilmektir. Kök değerler ise adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverliktir. Milli Eğitim Bakanlığı bu değerlerin öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına hem de ilişkili oldukları değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaklarını belirtmiştir (MEB, 2018).

Sosyal bilgiler dersi değerler eğitimi için büyük önem arz etmektedir çünkü toplum için gerekli ahlaki ilkelerin kazandırılmasında en etkili derslerdendir (Mındıvanlı vd., 2012; Akbaş, 2008). Sosyal bilgiler dersi bireylerin kendini, fiziksel ve sosyal çevresini anlamlandırmasına, onlara karşı olumlu tutum ile değerler geliştirmesine ve bu değer ile tutumlar çerçevesinde davranışlar ortaya koyabilmesi için devinişsel, duyuşsal ve zihinsel olarak olgunlaşmasına yardımcı olur (Aktan ve Kılıç, 2015). Sosyal bilgiler sürekli değişen çağın koşullarına ayak uydurmada yadsınamaz öneme sahiptir. Çünkü

sosyal bilgiler yaşamın içerisinde konusunu alan ve günlük hayattaki birçok materyali kendisine araç edinen bir disiplindir (Yanpar, 2005). Sosyal bilgilerin coğrafya, hukuk, psikoloji, ekonomi ve felsefe gibi disiplinlerin bir araya gelerek oluşturduğu bir disiplin oluşu (Dolmaz ve Metin, 2019) ve bu disiplinlerin belirli değerler etrafında işleyen düzeni kendine konu edinmesi hatta felsefenin direk değer kavramı üzerine odaklanması, değerlerin sosyal bilgileri çepeçevre sarmasını kaçınılmaz kılmıştır. Çünkü Sosyal bilgiler programı da dâhil eğitim programları felsefi akım ve görüşler doğrultusunda hazırlanır (Hotaman, 2017).

Alan yazına bakıldığında felsefe-egitim ilişkisi üzerine bazı çalışmalar yapılmıştır. Örneğin felsefi inançların öğrenme öğretme anlayışları ile ilişkisi, (Baş, 2015) eğitim-felsefe ilişkisi (Demirhan, 2003; Bircan, 2018) felsefe-düşünme becerileri ilişkisi (Ağdacı, 2018), felsefi akımların eğitime yansımaları (Bakır, 2006; Şimşek ve Kartal, 2019; Büyükdüvenci, 1989; Albayrak, 2019), öğretmenlerin eğitim felsefeleri üzerine (Tuncel, 2004) ve çeşitli filozof ve önemli kişilerin eğitim felsefesi üzerine hazırlanmış çeşitli çalışmalara (Keleş, 2013; Toprakçı, 2011; Çoban, 2010; Toprakçı ve Yılmaz, 2015) rastlanmıştır. Felsefe ve değer ilişkisi üzerine yapılmış çalışmalarda (Dombaycı, 2011; Erbay, 2011; Ilgaroğlu, 2019) literatürde vardır. Ancak felsefi eserlerden değer eğitiminde ne düzeyde yararlanılabileceği hususunda yapılmış bir çalışma tespit edilememiştir. Özellikle stoacı felsefi akımın temsilcilerinin eserlerinde değerler üzerine hassasiyet ile eğilmeleri, araştırmacılar da stoacı eserlerin değerler eğitiminde kullanılabileceği fikrini doğurmuştur. Stoacı felsefi eserlerin ne tür değerler içerdiği, hangi değerlerin öğretiminde bahse konu eserlerden yararlanılabileceği hususunun sosyal bilgiler öğretim programı özelinde incelenmesi bu araştırmanın ana amacıdır. Bu amaçlar doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. Seçilen stoacı felsefi eserler sosyal bilgiler öğretim programında kazandırılması amaçlanan değerlerin hangilerini içermektedir?
2. Seçilen stoacı felsefi eserler öğrenciye kazandırılması amaçlanan kök değerlerin hangilerini içermektedir?
3. Üç Stoacı eserde en fazla vurgulanan değerler hangi değerlerdir?

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Araştırma nitel araştırma deseni benimsenerek gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmalar konuyu bütüncül bir yaklaşımla derinlemesine betimleme ve

yorumlamaya imkân tanımaktadır (İslamoğlu ve Alınacı, 2014). Nitel araştırmalarda dokümanlar incelenerek, davranışlar gözlemlenerek ya da bizzat katılımcılarla görüşme yapılarak veri toplanabilir. Bu verileri toplarken araştırmacılar bir kaynağa güvenmek yerine birden fazla kaynaktan veriler toplarlar (Creswell, 2016). Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Doküman inceleme araştırma kapsamında toplanması hedeflenen veriler hakkında bilgiler içeren yazılı-basılı ve elektronik kaynakların sistematik incelenmesini içerir (Bowen, 2009; Yıldırım ve Şimşek, 2006; Karadağ, 2014). Dokümanlar eğitim araştırmalarında aslında önemli bir yere sahip olan ancak yeterince faydalanılmayan kaynaklardır. Kitaplar, raporlar, tartışma tutanakları, kurumsal arşivler ya da kişisel günlükler gibi dokümanlar araştırmacılara geniş çaplı kaynaklar sunmaktadır. Belirli temalarda tam ve kapsamlı açıklamalar ortaya koyabilmek için bir kaç dokümanın birlikte incelenmesi faydalı olacaktır. Bu kaynaklar genelde olaylardan hemen sonra yazıldığı için günlük yaşama dair içten ve detaylı içerikler barındırır (McCulloch, 2012). Ayrıca bu yöntemde araştırma verilerinin birincil kaynağı olan dokümanların toplanması, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi esastır (O’leary, 2017).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu geç dönem stoacı filozoflardan Marcus Aurelius, Lucius Annaeus Seneca ve Epiktetos’un yazdıkları “Kendime Düşünceler”, “Hoşgörü Üzerine/ Ruh Dinginliği Üzerine”, “Düşünceler ve Sohbetler” isimli eserleri oluşturmaktadır. Çalışma grubu seçilirken amaçsal örneklemenin bir çeşidi olan ölçüt (kriter) örnekleme kullanılmıştır. “Ölçüt örnekleme, bir araştırmada gözlem birimleri belirli niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesnelere ya da durumlardan oluşabilir” (Büyüköztürk vd. 2011). Araştırma için belirlenen eserlerin yazarlarının felsefenin “değer” sorunu üzerine eğilmiş olmaları, eserlerinde değerlere ilişkin ifadelerle fazlaca yer vermeleri ve kolaylıkla anlaşılabilir sade bir dil içermesi bu araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde kriter kabul edilmiştir. Eserlere ait detaylı bilgiler aşağıda verilmiştir:

Araştırma içerisinde üç adet felsefi eser materyal olarak kullanılmıştır. Eserlerden ilki Marcus Aurelius’un “Kendime Düşünceler” isimli eseridir. Bu eser Yunanca aslından Y. Emre Ceren tarafından çevrilmiş, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları tarafından yayınlanmış 978-605-295-402-7 ISBN numaralı altıncı baskıdır.

Eserlerden ikincisi Lucius Annaeus Seneca’nın “Hoşgörü Üzerine” ve “Ruh Dinginliği Üzerine” isimli iki diyalogunun birlikte yayınlandığı Bedia

Demiriş tarafından çevrilen Doğu Batı yayınlarının yayınladığı 978-605-5063-16-0 ISBN numaralı üçüncü baskıdır.

Eserlerden üçüncüsü ve sonuncusu Epiktetos'un "Düşünceler ve Sohbetler" isimli eseridir. Burhan Toprak tarafından Türkçe'ye çevrilen eser Milli Eğitim Basımevi tarafından 975-11-0022-4 ISBN numarası ile basılmış birinci basımdır.

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması amacı ile ilk olarak adı geçen eserler temin edilmiştir ve okunmuştur. Veri toplama aracı hazırlanmadan önce ilgili alan yazın detaylıca taranmıştır. Creswell'e (2016) göre ancak bir konu hakkında literatür tarandıktan sonra çalışılması gereken bir problem ya da sorunun var olduğu güvenle söylenilebilir ve bu problem ya da sıkıntı gündelik hayattan bir problem olabileceği gibi literatürde ya da bir konudaki geçmiş araştırmalarda var olan bir eksiklik ya da boşluk olabilir. Alan yazın tarandıktan sonra araştırma soruları ve eserlerin içeriğine uygun olarak araştırmacılar tarafından araştırma verilerini toplamak amacıyla Değer Analiz Formu (DAF) hazırlanmıştır. Değer analiz formunda sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler ve kök değerlerin yanında bu değerleri destekleyen alt değerler toplanmaya çalışılmış, tespit edilen değerler forma eklenmiştir. Örneğin yardımseverlik değeri altında bu değeri destekleyen değerlerden cömert olma, misafirperver olma gibi alt değerler ya da dürüstlük değeri altında bu değeri destekleyen alt değerler olan doğruluk, güvenilirlik, sözünde durma ve emaneti koruma gibi değerler formda iki kategori de sıralanmıştır. Birinci kategoride sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler ve bu değerleri destekleyen alt değerler, ikinci kategoride kök değerler ve bu değerleri destekleyen alt değerler yer almıştır. Ayrıca değer analiz formunun hazırlanmasında dil ve alan geçerliliği ile güvenilirliği için araştırmacılar hariç iki alan uzmanının görüşlerine başvurulmuştur. Görüş ve öneriler doğrultusunda eserlerden birisi üzerinde pilot uygulama yapılarak forma son hali verilmiştir. Formda değerler ve alt değerler sıralandıktan sonra tüm değerlerin kısaca tanımları verilmiştir. Kodlayıcılar kodlamalarını yapmadan önce tüm değerleri en az iki defa açıklamaları ile birlikte okumuşlar daha sonra eserleri okuyarak kodlamalarını yapmışlar ve veri toplama sürecini tamamlamışlardır.

Verilerin Analizi

Değer analiz formu aracılığı ile elde edilen verilerin analizinde içerik analizi yönteminden faydalanılmıştır. İçerik analizi araştırmacılara çeşitli dokümanlardan, arşivlerden, basılı-görsel materyallerden ya da çeşitli kitle iletişim

araçlarından elde edilen ham bilginin incelenmesi ve ham bilgilere anlam kazandırılmasında sistematik bir metodoloji sağlar (Demirci ve Köseli, 2014). İçerik analizinin temel amacı, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşabilmektir. Bu kapsamda toplanan veriler önce kavramsallaştırılır ve daha sonra veriler ortaya çıkan kavramlara göre düzenlenir. Son adımda ise kavramlar etrafında düzenlenen verileri açıklayıcı kod ve temaların (kategorilerin) saptanması işlemi gerçekleştirilir (Yıldırım ve Şimşek; 2006; Demirci ve Köseli, 2014; Berg ve Lune, 2015). Kodlar, araştırma kapsamında toplanan yoruma dayalı ve betimleyici bilgilere anlam birimleri atamak amacıyla kullanılan etiketlerdir (Miles ve Huberman, 2019). İçerik analizinde veri birimleri bazen sayfalar dolusu bir metin ya da bir hissi-duyguyu tanımlayacak bir kelime olabilmektedir (Merriam, 2009). Araştırmamızda, verilerin analizinde “anamlı kelime grubu” ve “cümle” kodlama birimleri olarak belirlenmiştir. Verilerin analizinde Maxqda 18 paket program kullanılmıştır. Analiz sonucu oluşan değer kategorileri program vasıtasıyla görsel hale getirilerek sunulmuştur.

Geçerlilik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda güvenirlilik terimi; ölçümü rastgele hatalardan arındırmak, ölçmek istenileni tutarlı olarak ölçmek yani aynı veri toplama aracını kullanan farklı araştırmacıların aynı sonuca ulaşması demektir (Demirci ve Köseli, 2014). Bu amaçla araştırmada verilerin kodlanması sürecinde işe koşulan içerik analizi işleminin güvenilirliğini tespit etmek amacıyla Miles ve Huberman (1994) tarafından önerilen güvenirlilik formülü (Güvenirlilik=Görüş Birliği/Görüş Birliği+Görüş Ayrılığı) kullanılmıştır. Formüle göre gerçekleştirilen güvenirlilik hesaplaması sonucu kodlayıcıların kodlamaları arasındaki uyumun %100 olduğu görülmüştür.

Araştırmanın geçerliğini sağlamak amacıyla araştırmanın başlamasından sonuçlanmasına kadar geçen sürede düzenli olarak uzman görüşleri alınmış, bulgular herhangi bir değişiklik yapılmadan olduğu gibi doğrudan alıntılarla desteklenmiş ve veri toplama aracı ile bulguların alanyazınla tutarlılığı sağlanmıştır. Araştırmada dış geçerliliğin sağlanması amacıyla araştırmanın tüm aşamaları detaylı olarak verilmiştir. Tüm bu işlemler çeşitli araştırmacılar tarafından araştırmanın geçerliği için gerekli ve yeterli görülmüştür (Demirci ve Köseli, 2014; Büyüköztürk vd., 2011; Coe, 2017).

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırma soruları kapsamında incelenen eserlerin sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler ve kök değerlere ilişkin ifadeleri

içerme durumları ile bu eserlerde yer alan ifadelerin en fazla ilişkili olduğu değerlere dair veriler, tablolar ve görseller verilmiştir.

Stoacı Eserlerin Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerleri İçerme Durumuna İlişkin Bulgular

Marcus Aurelius'un "Kendime Düşünceler", Lucius Annaeus Seneca'nın "Hoşgörü Üzerine/Ruh Dinginliği Üzerine" ve Epiktetos'un "Düşünceler ve Sohbetler" isimli eserlerinde yer alan ifadelerin ne kadarının sosyal bilgiler programında yer alan değerler ile ilişkili olduğuna dair bulgular tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1
Stoacı Eserlerin Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerleri İçerme Durumuna Dair Bulgular

Sosyal bilgiler ders programında yer alan değerler	Eserlerde Değerlerin Yer Alma Durumları		
	Kendime Düşünceler (F)	Hoşgörü Üzerine/ Ruh Dinginliği Üzerine (F)	Düşünceler ve Sohbetler (F)
Adalet	18	12	11
Aile birliğine önem verme	4	-	9
Bağımsızlık	1	1	1
Bariş	1	5	-
Bilimsellik	12	1	3
Çalışkanlık	18	6	6
Dayanışma	5	3	10
Duyarlılık	1	1	1
Dürüstlük	13	17	5
Estetik	12	6	8
Eşitlik	5	3	1
Özgürlük	10	8	14
Saygı	20	10	7
Sevgi	22	18	8
Sorumluluk	16	11	18
Tasarruf	1	1	1
Vatanseverlik	2	4	5
Yardıms severlik	9	8	5

Tablo 1'e göre Marcus Aurelius'un "Kendime Düşünceler" isimli eserinde, sosyal bilgiler öğretim programında yer alan tüm değerler ile ilişkili ifadelerin bulunduğunu görmek mümkündür. Marcus Aurelius'un bahse konu bu eserinde özellikle sevgi değeri ile ilişkili ifadelerin oldukça fazla olması dikkate değerdir.

Bu değeri eserlerde yer alan ifadeler ile ilişki sayısı bağlamında sırasıyla saygı, adalet ve çalışkanlık, sorumluluk, dürüstlük, estetik ve bilimsellik, vatanseverlik, dayanışma ve eşitlik, aile birliğine önem ve vatanseverlik değerleri takip etmektedir. Bu değerler kadar sık vurgulanmasa da eserlerde bağımsızlık, barış, duyarlılık ve tasarruf değerleri ile ilişkili ifadeler de eserde rastlamak mümkündür.

Lucius Annaeus Seneca'nın "Hoşgörü Üzerine/ Ruh Dinginliği Üzerine" isimli eserinin aile birliğine önem değeri hariç sosyal bilgiler öğretim programında yer alan diğer değerlerin hepsiyle ilişkili ifadeler içerdiği tespit edilmiştir. Seneca'nın bu eserinde yer alan ifadeleriyle sosyal bilgiler programında yer alan ve üzerine en çok vurgu yapılan değer yine sevgi olduğu tabloda dikkat çeken diğer bir detaydır. Bu değeri tekrarlanma sıklığı sırasına göre dürüstlük, adalet, sorumluluk, saygı, özgürlük ve yardımseverlik, çalışkanlık ve estetik, barış, vatanseverlik ve eşitlik ile dayanışma değerleri takip etmektedir. Birer tane de olsa bağımsızlık, bilimsellik, duyarlılık ve tasarruf gibi değerlere ilişkin ifadeler de eser içerisinde yer almaktadır.

Epictetus'un "Düşünceler ve Sohbetler" isimli eserinin barış değeri hariç sosyal bilgiler öğretim programında yer alan diğer değerlerin hepsiyle ilişkili ifadeler içerdiği tespit edilmiştir. Eserde yer alan ifadelerle en fazla ilişkili olan değer sorumluluk değeri olduğu görülmektedir. Bu değere ilişkin ifadeleri tekrarlanma sıklığı sırasına göre özgürlük, adalet, dayanışma, aile birliğine önem, sevgi ve estetik, saygı, çalışkanlık, dürüstlük ve vatanseverlik ile yardımseverlik, bilimsellik değerlerine ilişkin ifadeler takip etmektedir. Eserde birer tane de olsa bağımsızlık, duyarlılık, eşitlik ve tasarruf değerine ilişkin ifadelerinde bulunduğu bulgusuna erişilmiştir.

Örneğin Seneca'nın "Hoşgörü Üzerine/Ruh Dinginliği" üzerine isimli eserinde yer alan "adalet" değerine ilişkin bir ifade şu şekildedir:

"...Bu noktada kolay inanmaması, doğruyu araştırması, masumiyetin tarafını tutması ve gerçeğin ortaya çıkması için işinin, yargıcinkinden daha önemsiz bir iş olmadığını bilmesi için başkanı uyarmak anlamsız olur; zira bu şey adaletle ilgilidir, hoşgörüyle değil" (Seneca, 2019, s.61).

Marcus Aurelius'un "Kendime Düşünceler" isimli eserinde yer alan "bilimsellik" değerine ilişkin bir örnek bir ifade aşağıda verilmiştir:

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerlerin Öğretiminde Felsefi...

“Her şeyi, altlarında yatan maddi ve nedensel kısımlara kadar araştır” (Aurelius, 2019, s.69).

Epiktetos’un “Düşünceler ve Sohbetler” isimli eserinde yer alan “sevgi ve dostluk” değerlerine ilişkin bir ifadeyi şu ifadeyle örneklendirmek mümkündür:

“Sevmek için faideyi, velâyeti, namusu, vatani, akrabayı, dostları hatta adaleti bir araya getirmek lazımdır. Bütün bunları birbirinden ayırırlarsa artık dostluk kalmaz” (Epiktetos, 1989, s.94).

“Eşitlik” değerine ilişkin ifadelerle örnek verecek olursak Seneca’nın bahse konu eserinde yer alan aşağıdaki ifade iyi bir örnek olacaktır:

“Yoksullar konusunda da zenginler konusunda da aynı şeyin geçerli olduğunu, onlar için kederin eşit olduğunu bilesin...” (Seneca, 2019, s.99).

“Dayanışma” değerine ilişkin ifadelerle bir örnek vermek gerekirse Marcus Aurelius’un bahse konu eserinden şu ifade örnek olarak verilebilir:

“Birincisi, başkalarına karşı ne durumda olduğunu değerlendir ve birbirimiz için yaratıldığımızı düşün; başka bir açıdan bakacak olursak, koçun ya da boğanın sürüsünü kollaması gibi ben de insanları kollamak için yaratıldım” (Aurelius, 2019, s.118).

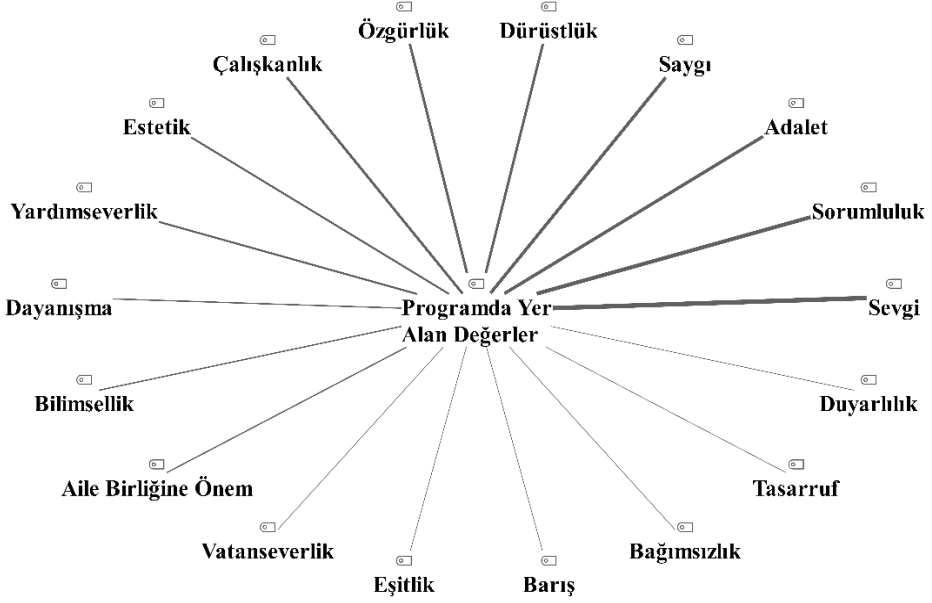
“Tasarruf” değerine ilişkin ifadelerle bir örnek olarak Seneca’nın “Hoşgörü Üzerine/Ruh Dinginliği Üzerine” isimli eserinde yer alan şu ifade örnek olarak verilebilir:

“Bazılarımız bunu tutumlu bir biçimde kullanırlar, bazılarımız tutumsuzca; bazılarımız hesabını verebileceğimiz bir biçimde harcarız, bazılarımız ise geriye hiçbir şeyimiz kalmayacak biçimde, bundan daha utanç verici bir şey yoktur” (Seneca, 2019, s.92).

“Özgürlük” değerine ilişkin ifadelerle ilişkin bir örnek olarak Marcus Aurelius’un bahse konu eserinin IX. Kitap bölümünden şu ifadeleri vermek mümkündür:

“Muhtemelen şöyle diyeceksin: “Tanrılar bunları bana bıraktı.” O halde sana bırakılan hakkı özgür birisi gibi kullanmak, elinde

olmayan şeyler için bir köle gibi, düşük birisi gibi hırpalanmaktan daha iyi değil mi? (Aurelius, 2019, s.98).

Şekil 1

Stoacı Eserlerin Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerleri İçerme Durumunu Gösteren Değer Haritası

Şekil 1’de bahse konu geç dönem stoacı üç eserde yer alan ifadelerin sosyal bilgiler programında yer alan değerlerin hangileriyle hangi sıklıkta ilişkili olduğunu gösteren değer haritası verilmiştir. Değer haritası, programda yer alan değerler teması altında kodlanmış değerleri göstermektedir. Haritada, üç eserde yer alan değer ilişkili ifadeler birlikte ele alınarak görselleştirilmiştir. Şekil içerisinde değerlere (kodlara) uzanan bağlantı çubuklarının kalınlığı değerlerin eser/eserler içerisindeki yoğunluğunu göstermektedir.

Geç dönem stoacı eserlerde yer alan ve sosyal bilgiler müfredat programı içerisinde de kendisine yer bulan değerler incelendiğinde neredeyse tamamının evrensel nitelikli olduğu, bu değerlerin ulusal gündelik işlerin ve uluslararası ilişkilerin sağlıklı bir biçimde yürütülebilmesi, toplumların varlıklarını koruyarak sürdürebilmesi, kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılabilmesi, bireylerin

toplumsal statü ve kimlik kazanabilmesi, görev ve sorumluluklarını bilebilmesi için çok eski zamanlarda yaşamış toplumlar tarafından dahi işe koşulduğu söylenilebilir.

Günümüzde sosyal bilgiler öğretim programı da dahil birçok eğitim programının kazandırmayı hedeflediği bu değerlerin stoacı eserlerde de karşımıza çıkması, değerlerin Roma İmparatorluğu döneminde de toplum içerisinde var olan düzenin korunması ve ortaya çıkan birtakım sorunların çözümü için sıklıkla kendisine başvurulmuş ahlaki kurallar olarak benimsendiğinin bir göstergesidir. Değerlerin stoacı eserlerde bu denli yoğun yer alma durumunun ise stoacıların günlük yaşamlarında karşılaştıkları birçok problemin çözümünde bu değerlere sahip olma durumunun anahtar vazifesi göreceğine inanıyor olmalarından kaynaklandığı düşünülebilir.

Stoacı Eserlerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında da Yer Alan Kök Değerleri İçerme Durumuna İlişkin Bulgular

Marcus Aurelius'un "Kendime Düşünceler", Lucius Annaeus Seneca'nın "Hoşgörü Üzerine/Ruh Dinginliği Üzerine" ve Epiktetos'un "Düşünceler ve Sohbetler" isimli eserlerinde yer alan ifadelerin ne kadarının sosyal bilgiler programında da yer alan kök değerler ile ilişkili olduğuna dair bulgular tablo 2'de verilmiştir. Tablo 2 incelendiğinde bulgular arasında en dikkat çekici nokta tüm eserlerin kök değerler ile ilişkili ifadeleri barındırıyor olmasıdır.

Tablo 2

Stoacı Eserlerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında da Yer Alan Kök Değerleri İçerme Durumu

Kök değerler	Eserlerde Değerlerin Yer Alma Durumları		
	Kendime Düşünceler (F)	Hoşgörü Üzerine/ Ruh Dinginliği Üzerine (F)	Düşünceler ve Sohbetler (F)
Adalet	18	12	11
Dostluk	2	8	11
Dürüstlük	13	17	5
Özdenetim	7	5	12
Sabır	5	8	7
Saygı	20	10	7
Sevgi	22	18	8
Sorumluluk	16	11	18
Vatanseverlik	2	4	5
Yardıms severlik	9	8	5

Kök değerler incelendiğinde değerlerden yedisinin zaten sosyal bilgiler öğretim programında öğrencilere kazandırılması amaçlanan değerler ile aynı

olduğu görülmektedir. Sabır, özdenetim ve dostluk değerinin ise programda kazandırılması amaçlanan değerler içerisinde yer almayıp kazandırılması amaçlanan kök değerler içerisinde yer aldığı görülecektir. Marcus Aurelius'un "Kendime Düşünceler" isimli eserinde yer alan ifadelerin en fazla ilişkili olduğu kök değer sevgidir. Bu değere ilişkin ifadelerden sonra yer alma sıklığına göre sırasıyla saygı, adalet, sorumluluk, dürüstlük, yardımseverlik, özdenetim, sabır, dostluk ve vatanseverlik değerine ilişkin ifadelerin eserde yer aldığı görülmektedir. Eserde en az tekrarlanma sıklığına dostluk ve vatanseverlik değerine ilişkin ifadelerin sahip olduğu söylenilebilir.

Lucius Annaeus Seneca'nın "Hoşgörü Üzerine/ Ruh Dinginliği Üzerine" isimli eserinde yer alan ifadelerin en fazla ilişkili olduğu kök değer yine Marcus Aurelius'un eserinde olduğu gibi sevgidir. Bu değere ilişkin ifadeleri eser içerisinde bulunma sıklığına göre dürüstlük, adalet, sorumluluk, saygı, dostluk ve yardımseverlik, özdenetim ile vatanseverlik değerlerine ilişkin ifadeler takip etmektedir.

Epiktetos'un "Düşünceler ve Sohbetler" isimli eserinde yer alan ifadelerde en fazla vurgulanan kök değer sorumluluk olduğu tablo 2'de görülmektedir. Bu değere ilişkin ifadeleri en fazla yer alma sıklığına göre sırası ile özdenetim, adalet ve dostluk, sevgi, sabır ve saygı, dürüstlük, vatanseverlik ve yardımseverlik değerleri ile ilişkili ifadeler takip etmektedir.

"Vatanseverlik" ve "yardımseverlik" değerine ilişkin ifadelere Epiktetos'un bahse konu eserinden bir örnek vermek gerekirse şu ifadeler örnek olarak verilebilir:

"...Fakat selim akıl bütün bunlara rağmen, dosta yardım etmeyi ve vatan için tehlikelere göğüs germeyi emreder" (Epiktetos, 1989, s.35).

Yine Marcus Aurelius'un bahse konu eserinden "yardımseverlik" değerine ilişkin bir ifade örnek olarak verilecek olursa şu ifade iyi bir örnek olacaktır.

"Maddi ya da başka herhangi bir sorunu olanlara mümkün olduğunca yardım etmek istedim" (Aurelius, 2019, s.10).

Seneca'nın "Hoşgörü Üzerine/Ruh Dinginliği Üzerine" isimli eserinde yer alan "dostluk" değerine ilişkin bir ifadeyi şu ifadeyle örneklendirmek mümkündür.

"Çünkü her türlü dostluğu ortadan kaldırırsak ve insan soyundan vazgeçersek ve sadece kendimize dönük yaşarsak, her türlü çabadan yoksun olan bu mahrumiyeti, işleri gerçekleştirmedeki acizliğimiz izleyecektir" (Seneca, 2019, s.93).

Marcus Aurelius'un "Kendime Düşünceler" isimli eserinde yer alan "özdenetim" değerine ilişkin ifadeleri şu örnek ifadeyle örneklendirebiliriz:

"Akıl sahibi bir ruhun kendine has özellikleri şunlardır: Kendini görür, kendini inceler, kendine dilediği şekli verir" (Aurelius, 2019, s.113).

"Sabır" değerine ilişkin örnek birer ifade verecek olursak Lucius Annaeus Seneca'nın ve Epiktetos'un bahse konu eserlerinden şu ifadelerle örneklendirmek mümkündür:

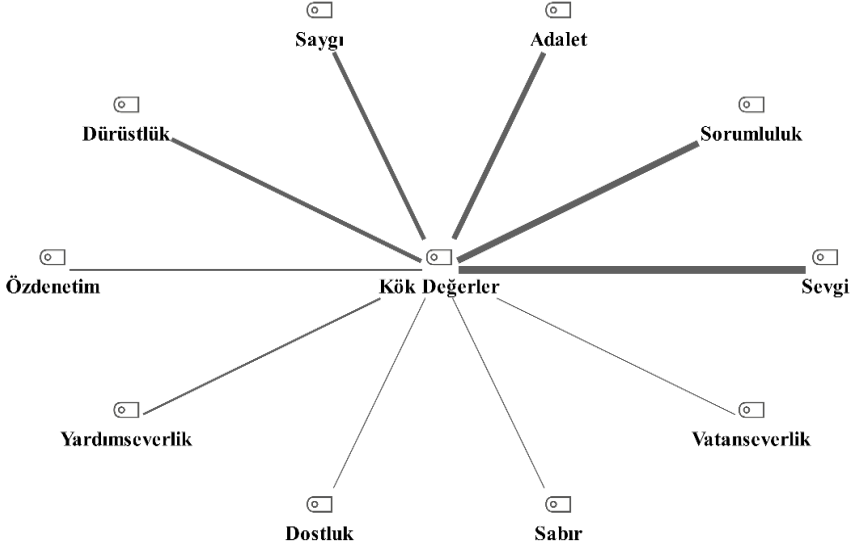
"...Çünkü hiçbir şeye uzun süre katlanmamak ve değişiklikleri çareymiş gibi kullanmak hasta bir adamın özelliğidir" (Seneca, 2019, s.89).

"Ülûhiyet sana en acı felaketlere mukavemet edebilmekliğin silahlar ihсан etmiştir. Sana ruh büyüklüğü, kuvvet, sabır sebat vermiştir. Bunlardan istifade etmen lazımdır" (Epiktetos, 1989, s.56).

Kök değerler adından da anlaşılacağı üzere çeşitli alt değerler tarafından desteklenen, yaşadığı toplum içerisinde ya da diğer toplumlarla olan ilişkilerinde bireylere olumlu davranış örnekleri sunarak onları çeşitli sorunlarla yüzleşmekten kurtaran, toplumsal yaşam içerisinde önemli misyonlar üstlenen ve desteklediği değerler aracılığı ile de bir toplumun dününü, bugününü o toplumun bireyelerine izah eden ve yarınına ışık tutan değerlerdir. Stoacı eserlere göz atıldığında özellikle kök değerlerin eserler içerisinde diğer değerlere oranla oldukça yoğun vurgulandığı görülecektir. Bu durumun sebebinin aslında kök değerlerin birçok alt değer tarafından desteklenmesi olduğu düşünülmektedir. Örneğin saygı değeri nezaket, kibarlık, zarafet, görgülü olmak gibi birçok değer tarafından desteklenmektedir.

Şekil 2'de bahse konu geç dönem stoacı üç eserde yer alan ifadelerin sosyal bilgiler programında da yer alan kök değerlerin hangileriyle hangi sıklıkta ilişkili

olduğunu gösteren değer haritası verilmiştir. Haritada üç eserde yer alan kök değer ilişkili ifadeler birlikte ele alınarak görselleştirilmiştir.

Şekil 2

Stoacı Eserlerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programda da Yer Alan Kök Değerleri İçerme Durumunu Gösteren Değer Haritası

Stoacı Eserlerde En Fazla Vurgulanan Değerlere İlişkin Bulgular

Marcus Aurelius'un "Kendime Düşünceler", Lucius Annaeus Seneca'nın "Hoşgörü Üzerine/Ruh Dinginliği Üzerine" ve Epiktetos'un "Düşünceler ve Sohbetler" isimli eserlerinde geçen ifadelerin ilişkili olduğu değerler tespit edilerek kodlanmış, bahse konu eserlerde geçen ifadelerin en fazla ilişkili olduğu sekiz değer tablo 3'de verilmiştir. Üç eserde geçen aynı değerlere ilişkin ifadeler birleştirilerek tabloya dâhil edilmiştir.

Tablo 3

Stoacı Eserlerde En Fazla Vurgulanan Değerlere İlişkin Bulgular

Değerler	Eserlerde Değerlerin Yer Alma Durumları (F)
Sevgi	48
Sorumluluk	45
Adalet	41
Saygı	37
Dürüstlük	35
Özgürlük	32
Çalışkanlık	30
Estetik	26

Tabloya göre bahse konu eserlerde yer alan ifadelerde en fazla vurgulanan değer in sevgi olduğu görülmektedir. Bu değere ilişkin ifadeleri yer alma sıklığına göre sırasıyla sorumluluk, adalet, saygı, dürüstlük, özgürlük, çalışkanlık, estetik değerine ilişkin ifadeler takip etmektedir. Tabloda ilk beş sırada yer alan değerler olan “sevgi”, “sorumluluk”, “adalet”, “saygı” ve “dürüstlük” değerleri hem sosyal bilgiler öğretim programında kazandırılması hedeflenen değerler arasında hem de yine programda öğrenciye kazandırılmak istenen kök değerler içerisinde yer almaktadır. Eserlerde en fazla yer alan diğer değerlerden “Özgürlük”, “çalışkanlık” ve “estetik” değerleri ise sosyal bilgiler öğretim programının kazandırmayı hedeflediği değerlerdendir.

Marcus Aurelius’un “Kendime Düşünceler” isimli eserinde yer alan ifadelerden “sorumluluk” değerine ilişkin bir ifadeyi şu ifadeyle örneklendirmek mümkündür.

“Sabahları kalkmayı canın istemedikçe şunu hatırla: “İnsanlık görevi için kalkıyorum.” Eğer bunun için doğduysam, bunun için dünyaya gönderildiysem neden huysuzlanıyorum. Çarşafalara örtülere sarılıp kendimi ısıtayıp diye mi yaratıldım. Bitkilerin, küçük küçük kuşların, karıncaların, örümceklerin, arıların üstlerine düşen herşeyi yaptıklarını, ellerinden geldiğince dünyanın düzenine katkıda bulduklarını görmüyor musun?” (Aurelius, 2019, s.41).

Epiktetos’un “Düşünceler ve Sohbetler” isimli eserinde yer alan ifadelerden “sevgi” değerine ilişkin bir ifadeyi şu örnekle örneklendirmek mümkündür.

“Sokrates çocuklarını seviyordu. Fakat hür bir adam gibi, Allah’ı her şeyden fazla sevmek lazım geldiğini bilen bir adam gibi seviyordu” (Epiktetos, 1989, s.116).

Yine “estetik” değerine ilişkin ifadelere bir örnek olarak Marcus Aurelius’ın bahse konu eserinin III. Kitap bölümünden şu ifadeleri verebiliriz:

“İçindeki herşeyi sadelik ve kibarlıkla, toplumsal bir varlığın doğasına uygun şekilde ortaya koymalısın; zevk, eğlence veya rekabet düşüncesiyle yanıp tutuşmadığın, kıskançlığı, kuşkuyu ya da buna benzer yüz kızartıcı şeyleri umursamadığın hemen anlaşılmalı” (Aurelius, 2019, s.23).

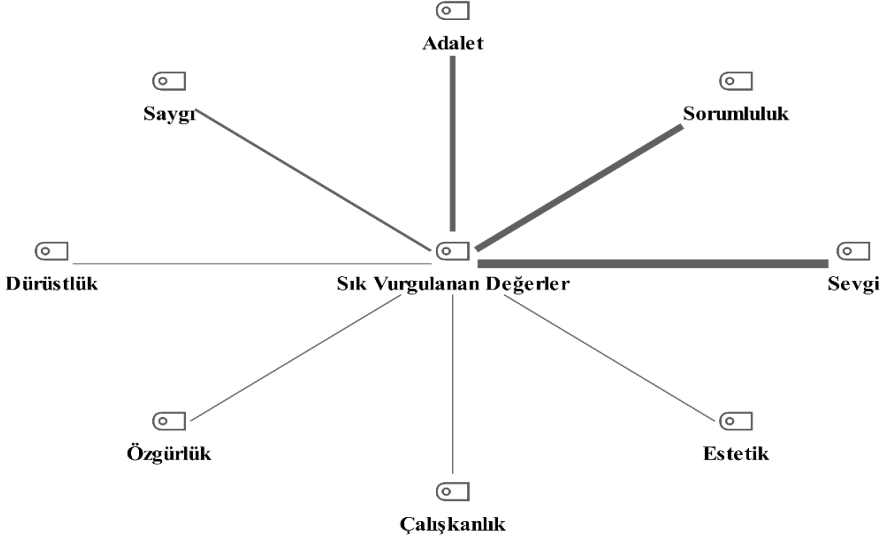
Lucius Annaeus Seneca’nın “Hoşgörü Üzerine/Ruh Dinginliği Üzerine isimli eserinde yer alan ifadelerden “dürüstlük” değerine ilişkin örnek bir ifade verecek olursak şu ifade örnek verilebilir:

“Zira kimse bir maskeyi uzun süre taşıyamaz, uydurma şeyler çabucak kendi doğalarına geri döner; şöyle diyeyim, temelinde doğruluk yatan herşey zeminden boy atar, zamanı geldiğinde de daha büyük, daha iyi olarak ortaya çıkar” (Seneca, 2019, s.31)

“Adalet” ve “dürüstlük” değerine ilişkin bir örnek ifadeye yine Marcus Aurelius’un bahse konu eserinin IV. Kitap bölümünden şu ifadelerle örnek verebiliriz:

“Peki çabamızı neye yöneltmemiz gerekir? Şuna: Düşüncede adalete ve icraatta ortak yarara, sözde aldatmamaya, gerçekleşen her şeyin gerekli olduğuna, tanıdık, ortak bir temelden geldiğine inanarak onları samimiyetle karşılamaya” (Aurelius, 2019, s.36).

Şekil 3’de Marcus Aurelius, Lucius Annaeus Seneca ve Epiktetos’un incelenen eserlerinde yer alan ifadelerin en fazla ilişkili olduğu değerler, aynı değerlere ait ifadeler birleştirilmek suretiyle sık vurgulanan değerler teması altında kodlanmak suretiyle haritalaştırılarak verilmiştir.

Şekil 3

İncelenen Geç Dönem Stoacı Eserlerde En Fazla Vurgulanan Değerleri Gösteren Değer Haritası

Bahse konu eserler incelendiğinde stoacıların akla, insanoğlunun doğasına ve doğaya uygun yaşamanın ölçülerini benimsemenin yani bir bakıma başkalarına karşı adil olma, insanlara saygı duyma ve sevgiyle yaklaşma, hoşgörüyü bakma, başarılı olabilmek için çalışkan olma, insanoğluna ve çevreye karşı duyarlı olma, ihtiyacı olanlara yardım etme ve tüm canlılar için dayanışmayı bir ihtiyaç olarak görmenin birçok sorunu ortadan kaldıracaklarını düşündükleri söylenilebilir. Kısaca dün filozofların öğretileriyle toplumsal sorunların çözümü için bireylere kazandırılmaya çalışılan ölçütlerin bugün bireylerin yaşadığı topluma ve evrene uyum sağlamaları için müfredat programlarında değer adı ile yer aldığı bir gerçektir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Stoacılığın en önemli temsilcilerinden biri olan Zenon felsefeyi fizik, mantık ve ahlak olmak üzere üç bölüme ayırmıştır. Stoacılık, ahlakı felsefenin merkezine alan pratik bir felsefedir (Çelikkol, 2019). Lucius Annaeus Seneca, Marcus Aurelius ve Epiktetos gibi isimler geç dönem ya da kimi kaynaklara göre

son dönem stoacılığın en önemli temsilcileridir ve Roma İmparatorluğu döneminde özellikle felsefenin etik konusu üzerine eğilmişler ve ahlak felsefesi üzerine özellikle yoğunlaşmışlardır. Yaşadıkları dönemde Roma halkından Roma İmparatoruna kadar herkesin hayatında karşılaşılabileceği meselelere değinmişlerdir (Sharples, 2003). Çünkü stoacılık Aurelius gibi bir hükümdarında Epiktetos gibi bir kölenin de paylaştığı ortak bir felsefi inanıştır. Marcus Aurelius gibi bir hükümdarla Epiktetos gibi bir kölenin aynı öğretiyi benimsemiş olmaları, stoacı ahlakın tüm insanları kardeş gibi görmesiyle, yalnızca “Roma yurttaşı” değil de “dünya yurttaşı” olarak kabul etmesiyle alakalıdır (Aurelius 2004, Akt. Çapak, 2015).

Stoacı felsefe M. Ö. son yüzyılda ve M.S. ilk iki yüzyılda Roma İmparatorluğu'nun etik düşüncesinde oldukça etkili olmuştur. Onların etik anlayışı teorik bir etik anlayışından ziyade güncel hayat içerisinde yerini bulan bir etik anlayıştır. İnsanların günlük hayatları içerisinde "daha erdemli" nasıl yaşayabilecekleri sorusuna yanıt aramışlardır (Sharples, 2003). Dürüşken (2016) bu durumu açıklarken stoacıların ahlaki anlayışlarının insan doğasını konu edindiği ve stoacılığın insana yaşamını nasıl sürdürmesi gerektiğine dair bilgiler verdiğini belirtmiş ve hatta bu yönü ile stoacılığın "adeta bir yaşam felsefesi görevi üstlendiğini" söylemiştir. Stoacılar cesaret, dürüstlük, adalet, sevgi gibi değerlere sahip olmayı “erdem sahibi olmak” olarak görmüşlerdir (Altıntop Akabik 2019; Seneca, 2019; Aurelius, 2019). Ancak tüm bu erdemlerin mantığının içerisinde ayrı ayrı yer aldığını belirten stoacılar mantık eğitiminin zorunlu olduğunu da ısrarla vurgulamışlardır (Çelikkol, 2019).

Stoacı felsefenin on altıncı yüzyıldan itibaren yeniden canlanması ve yoğun bir biçimde araştırılması tesadüf değildir. Değişik ülkelerden birçok yazar ve düşünürün içinde bulunulan dönemlerde yaşanan somut sorunlara çözüm bulabilmek amacıyla stoacı görüşün farklı yönlerine vurgu yaptığı bilinmektedir. Özellikle somut sorunlara çözümler üretilirken stoacı felsefenin önemli simalarından Cicero, Tacitus, Seneca, Aurelius ve Epiktetos gibi isimlerin eserleri ilham kaynağı olarak görülmüş, eserler itina ile incelenerek içerdikleri dersler yeniden üretilmiştir. Stoacılar göre insan, eylemlerinde kamu yararını göz önünde bulundurmalı, eylemlerini metanet, değişmezlik ve akılcılık gibi temel ilkelere uyarak gerçekleştirmeli ve toplumda etkin görevler üstlenmekten kaçınmamalıdır (Özdemir ve Durgun, 2009).

Araştırmamız sonuçlarında da bu düşünceleri destekleyen bulgulara ulaşılmıştır. Araştırmadan elde edilen ilk sonuç incelediğimiz eserlerde sosyal bilgiler programının kazandırmayı amaçladığı değerlerin hepsine ilişkin ifadeler rastlanılmıştır. Sosyal bilgiler programında yer alan adalet, aile

birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik ve yardımseverlik gibi değerlerin stoacı eserlerde yer alan ifadelerde sıklıkla kendilerine yer bulmaları hususunun sosyal bilgilerin de stoacı felsefenin de günlük hayatta karşılaşılan durumları ele almaları ve işlemelerinden yani ortak bir paydada buluşmalarından kaynaklandığı söylenilebilir (MEB, 2018; Tay, 2017; Sharples, 2003).

Araştırmamız sonucu elde ettiğimiz ikinci sonuç sosyal bilgiler programında da yer alan ve hangi coğrafyaya gidilirse gidilsin karşılaşılmaması muhtemel değerlerden olan kök değerlerin tamamına ilişkin ifadelerle incelenen eserlerde rastlanılmış olmasıdır. Sosyal bilgiler bireyi yaşama hazırlama, etkin ve yaratıcı yurttaş yetiştirme çabası içerisinde günlük hayatta yaşanması muhtemel olayların provasını öğrenciye yaptırmaya çalışmakta, stoacılık ise günlük hayatta karşılaşılan olaylara ve sorunlara çözüm üretebilme, günlük hayatı daha erdemli yaşayabilmenin yollarını aramaya çalışmaktadır (Yanpar, 2005; MEB, 2018; Sharples, 2003). Bu sebeple eserlerin kök değerleri içermesi bir rastlantı değildir. Sosyal bilgilerin etkin yurttaş yetiştirme çabası ile (MEB, 2018) stoacıların doğal aklın getirmiş olduğu etkinliklerle hayatın her alanına katılım sağlama ve sosyal yaşamda erdemli olmaya çalışma fikrinin (Özdemir ve Durgun, 2009) benzer olduğu söylenilebilir.

Araştırmadan elde edilen üçüncü sonuç ise incelenen eserlerde yazarların sevgi, sorumluluk, adalet, saygı, dürüstlük, özgürlük çalışkanlık ve estetik gibi değerleri oldukça yoğun bir biçimde ele almaları ve metin içerisinde çeşitli ifadelerle işlemeleridir. Eserlerinde sevgi, saygı, çalışkanlık gibi değerleri fazlaca ele alan filozofların bu değerler üzerine bu denli vurgu yapmalarının Çapak'ın (2015) da üzerinde durduğu stoacıların “dünya yurttaşlığı” fikriyle ilişkili olduğunu söylemek yanlış olmaz. Ya da eserlerde sıkça karşımıza çıkan sorumluluk, vatanseverlik, çalışkanlık gibi değerlerin stoacı anlayışta var olan ve Öztürk vd.'nin (2017) belirtmiş oldukları hedefe yaklaşmak için çaba sarf etmenin kıymet taşıdığı ve hedefe ulaşmak için “yolda olmak” gerektiği fikriyle ilgili olduğu söylenilebilir. Benzer bir biçimde Çapak (2015) Stoacılığın son döneminde yani geç dönem stoacılar da kişinin kendisini geliştirmesinde iradenin çok önemsendiğini belirtmiştir.

Son söz olarak ahlak felsefesi ve özellikle erdemli olma üzerine yoğunlaşmış stoacı anlayışın temsilcileri Aurelius, Seneca ve Epiktetos'un incelenen eserlerinin insanlar arası ilişkilere yön veren değerler bağlamında oldukça zengin olduğu, bireylere hayatı tanıtmaya, içinde yaşanan toplumsal yaşama adapte olmalarını kolaylaştırma ve var olan düzenin korunması

hususunda bilinçli hareket etmelerine olanak sağlayacak ilkeler ile donatma amaçlı kullanılabilmesi rahatlıkla söylenilebilir. Öztürk vd. (2017) bu hususta Pennsylvania Wiles Üniversitesi felsefe profesörü Mark A. Holowchak'ın 2009 yılında kaleme aldığı eserinde stoacı etik öğretiminin eğitim sistemine entegrasyonunu bir gereklilik olarak gördüğünü aktarmaktadır.

Bu sonuçlar doğrultusunda şu önerilerde bulunulabilir:

Çalışma esnasında Geç Dönem Stoacı eserlerde sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve kök değerler hariç oldukça fazla değere ilişkin ifadeler de rastlamak mümkündür. Örneğin hoşgörü, komşuluk, içtenlik, şükür, tefekkür, tevekkül, demokrasi, diğerkamlik, tanrı inancı, sır saklama, sağlıklı olmaya önem verme, onurlu olma gibi birçok değere ilişkin ifadeler de eserler içerisinde sıkça yer almaktadır. Bu sebeple farklı öğretim programlarının hedef değerlerini kazandırma amaçlı da felsefi eserlerden yararlanılması önerilmektedir. Ayrıca bu değerler, her ne kadar incelediğimiz müfredat programının kazandırmayı hedeflediği değerler arasında yer almasa da gündelik yaşamın işleyişi içerisinde insan ilişkilerini düzenlemesi ve toplum içerisinde yoğunlukla kabul görmesi dolayısı ile büyük ehemmiyete sahip değerlerdir.

Felsefi eserler değer öğretimi amaçlı kullanılabilmesi gibi bireysel gelişim amaçlı da kullanılacak eserlerdir. Araştırmacılar eserleri incelerken bireysel motivasyonu artırıcı, bilimselliği özendirici, çalışmaya ve üretmeye teşvik edici birçok ifadeye de eserler içeriğinde yer verildiğini tespit etmiştir. Geç dönem stoacı eserlerin içeriğinde özellikle doğa sevgisi, doğal olana ilgi ve doğaya uygun yaşam konuları yoğunlukla yer almaktadır. Eserler bu başlıklar bağlamında doğa sevgisi aşılama amaçlı kullanılabilir.

Felsefi eserler her ne kadar iyiyi, doğruyu ve güzeli arama çabasından esinlenerek doğsa da bazen olumsuz örnekler içerebilir. Dolayısı ile ebeveynler ve öğreticiler eğitim-öğretim amaçlı kullanmadan önce eseri/eserleri inceleyerek olumsuz örnek oluşturabilecek kısımlarla öğrencinin karşı karşıya gelmesini engellemelidir.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Ağdacı, G. (2018). *Öğretmenlerin Eğitim Felsefeleri Eğitimi ile Eleştirel Düşünme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.

- Aktan, O. & Kılıç, A. (2015). Sosyal bilgiler öğretim programındaki değerleri 100 temel eserde bulunan değerlerin destekleme durumu. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(30), 7-68.
- Aktepe, V. & Yalçınkaya, E. (2016). Okul ortamında değerler eğitiminin öğrenci görüşlerine göre çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 113-131.
- Albayrak, A. (2019). *Felsefi Akımların Atatürk Dönemi Türk Eğitim Sistemi Üzerine Yansımaları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altıntop Akabik, C. (2019). *Stoacı Geleneğin Determinist Çizgisinde Seneca'nın Özgürlük Anlayışı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aurelius, M. (2019). *Kendime Düşünceler* (Y. E. Ceren, Çev.). İş Bankası (Orijinal eserin yayın tarihi 1916).
- Aydoğdu, F. (2017). Erzincan değerler eğitimi projesinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(2), 1-9.
- Baş, G. (2015). Öğretmenlerin eğitim felsefesi inançları ile öğretme-öğrenme anlayışları arasındaki ilişki. *Eğitim ve Bilim*, 40(182), 11-126. <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2015.4811>.
- Bakır, K. (2006). Pragmatizm ve eğitime yansımaları. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 49-68.
- Bazarkulov, S. (2008). *Değer Öğretimi ve Dinden Öğrenme*. Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Berg, B. L. & Lune, H. (2015). İçerik analizine giriş. H. Aydın (Çev. Ed.), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* içinde (s. 380-417). Eğitim (Orijinal eserin yayın tarihi 2008).
- Bircan, H. H. (2015). Felsefede değer(ler) problemi. H. H. Bircan ve B. Dilmaç (Ed.), *Değerler Bilançosu Felsefe, Sosyoloji, Kamu, Eğitim (Mavi Kitap) içinde (s.11-36)*, Çizgi.
- Bircan, H. H. (2018). Eğitim ve felsefe - eğitimin doğal/insani, toplumsal ve felsefi temeli-. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 40, 157-172.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.

- Büyükdüvenci, S. (1989). Realizm ve eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22(1), 135-149.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem.
- Creswell, J. W. (2016). Nitel çalışma tasarımı. M. Bütün ve S. B. Demir (Çev. Ed.), *Nitel Araştırma Yöntemleri* içinde (s. 42-68). Siyasal (Orijinal eserin yayın tarihi 2013).
- Coe, R. J. (2017). Kendi araştırmanı yürütmek. A. Erözkan ve E. Büyüköksüz (Çev. Ed.), *Eğitimde Araştırma Yöntemleri ve Metodolojileri* içinde (s. 65-84). Anı (Orijinal eserin yayın tarihi 2012).
- Çetin, N. & Balanuye, Ç. (2015). Değerler ve eğitim ilişkisi üzerine. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 24, 191-203. <https://doi.org/10.20981/kuufefd.03311>.
- Çapak, İ. (2015). Stoa felsefesi ve islam düşüncesine etkisi. *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi*, 1(2), 219-228.
- Çelikkol, S. (2019). Stoa felsefesinin temel görüşleri üzerine bir inceleme. *Bilimname*, 37, 1225-1245. DOI: 10.28949/bilimname.522162.
- Çoban, A. (2010). Mehmed Akif'in eğitim felsefesi: eğitim ve öğretime ilişkin görüşleri. *EKEV Akademi Dergisi*, 14(44), 247-264.
- Demirci, S. & Köseli, M. (2014). İkincil veri ve içerik analizi. K. Böke (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* içinde (s.320-364). Alfa.
- Deniz, K. & Karagöl, E. (2018). Değerler eğitimi açısından ortaokul Türkçe ders kitapları. *Karaelmas Journal of Educational Sciences*, 6(2), 244-255.
- Demirhan, G. (2003). Kültür, eğitim, felsefe ve spor eğitimi ilişkisi üzerine. *Hacettepe Spor Bilimleri Dergisi*, 14(2), 92-103.
- Dılmaç, B. & Şimşir, Z. (2016). Okullarda değerler eğitimi. H. H. Bircan & B. Dılmaç (Ed.), *Değerler Bilançosu (Beyaz Kitap)* içinde (s.185-208). Çizgi.
- Dolmaz, M. & Metin, Ö. (2019). Social studies and creativity. T. Çetin, E. Hamzaoğlu, Y. Dikmenli, B. Kılcan (Ed.), *New Horizons in Educational Sciences* içinde (s. 289-312). SRA Academic.
- Dombaycı, M. A. (2011). Felsefe'nin "değer/ler"i. *Eğitime Bakış*, 7(19), 59-62.
- Dürüşken, Ç. (2016). *Antikçağ Felsefesi: Homeros'tan Augustinus'a Bir Düşünce Serüveni*. Alfa.

- Ekşi H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96.
- Epiktetos. (1989). *Düşünceler ve Sohbetler* (B. Toprak, Çev.). Milli Eğitim (Orijinal eserin yayın tarihi 1715).
- Erbay, A. (2011, Ekim). *Felsefe ve değerler eğitimi* [Öz]. Değerler Eğitimi Sempozyumunda sunulan bildiri, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir. https://www.pegem.net/Akademi/sempozyumbildiri_detay.aspx?id=126604.
- Güzel Candan, D. & Ergen, G. (2014). 3. sınıf hayat bilgisi ders kitaplarının temel evrensel değerleri içermesi bakımından incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 134-161.
- Hotaman, D. (2017). Eğitim programlarının geliştirilmesinde felsefenin rolü. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 430-437. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.302409>.
- Ilgaroğlu, M. C. (2019). *Değer Duygusundan Duygunun Değerine: Ahlak Felsefesi Açısından Duygu Değer İlişkisi*. Hiperyayın.
- İbret, B. Ü., Karasu Avcı, E., Karabıyık, Ş., Güleş, M. & Demirci, M. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlerin öğretiminde edebi ürünlerin kullanımı. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(9), 104-124.
- İslamoğlu, A. H. & Alınacı, Ü. (2014). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Beta.
- Karadağ, R. (2014). Okuma ilgisi, tutumları ve alışkanlığı konusunda yapılmış çalışmaların lisansüstü tezlerle dayalı analizi: YÖK ve ProQuest veri tabanları örnekleme. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(1), 1-17.
- Keleş, H. (2013). *Temel Eğitim Felsefesi Akımları Bağlamında John Locke'un Liberal Eğitim Anlayışı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koç, E. (2009). Felsefe nedir?. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(3), 221-231.
- Koç, N. (2013). *Annelerin Kişisel Değerleri ile Beş-Altı Yaş Çocuklarının Değer Kazanımları Arasındaki İlişkiler*. Yayınlanmamış doktora tezi, Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Kolaç, E. & Özer, H. (2018). Sosyal bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin kullanımı ve değer aktarımındaki katkılarına yönelik öğretmen adaylarının görüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2629-2655.
- Kozikoğlu, İ. & Bekler, Ö. (2019). Öğretmenlerin mesleki değerlere ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 17(38), 171-206. <https://doi.org/10.34234/ded.517186>.
- McCulloch, G. (2012). Documentary methods. J. Arthur, M. Waring, R. Cove, L. Hodges (Ed.), *Research Methods and Methodologies in Education* içinde (s.210-214). Sage.
- MEB. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı* <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20B%20C4%B0LG%C4%B0LER%20C3%96%C4%99ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf>, Erişim tarihi: 22.02.2021.
- Merriam, S. B., (2009). *Qualitative Research: A Guide to Design and Implementation*. John Wiley & Sons.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis* (2nd Edition). SAGE.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (2019). Analizde ilk adımlar. S. Akbaba Altun ve A. Ersoy (Çev. Ed.), *Genişletilmiş Bir Kaynak Kitap: Nitel Veri Analizi* içinde (s.50-88). Pegem.
- Mindivanlı, E., Küçük, B. & Aktaş, E. (2012). Sosyal bilgiler dersinde değerlerin aktarımında atasözleri ve deyimlerin kullanımı. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 93-101.
- O'leary, Z. (2017). *The Essential Guide to Doing Your Research Project* (3rd Edition). Sage.
- Özdemir, B. & Durgun, F. (2009). Antikitenin öğrettikleri: Yeni çağ avrupa düşüncesinde yeni stoacılık. *İnsan ve Toplum*, 1(1), 25-44.
- Öztürk, F., Çalışkan, S. & Özdemir, M. (2017). Geç dönem stoa felsefesinde yaşam sanatı olarak etik anlayışı. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 3(2), 31-39. <https://doi.org/10.22252/ijca.350306>.
- Seneca. L. A. (2019). *Hoşgörü Üzerine - Ruh Dinginliği Üzerine* (B. Demiriş, Çev.). Doğu Batı (Orijinal eserin yayın tarihi 1928).

- Sharples, R. W. (2003). *Stoics, Epicureans and Sceptics: An Introduction to Hellenistic Philosophy*. Routledge.
- Suppes, P. (1996). The aims of education. A. Neiman (Ed.), *Philosophy of Education 1995: A Publication of the Philosophy of Education Society içinde* (s.110-126). University of Illinois. https://suppes-corpus.stanford.edu/sites/g/files/sbiybj7316/f/the_aims_of_education_340.pdf. Erişim tarihi: 24.02.2021
- Şimşek, A. & Kartal, S. (2019). Türkiye eğitim sisteminin amaçlarında felsefi akımlar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(65), 873-880.
- Tay, B. (2017). 2005 Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile 2017 sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programının karşılaştırması. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 8(27), 461-487.
- Toprakçı, E. (2011). Atatürk'ün eğitim felsefesi (Atatürk'ün söyledikleri ve yazdıkları ışığında). *E-International Journal of Educational Research*, 2(4), 1-27.
- Toprakçı, E. & Yılmaz, G. (2015). İsmet İnönü'nün eğitim felsefesi (konuşmaları ve yazdıkları ışığında nitel bir analiz). *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 155-182.
- Tuncel, G. (2004). Öğretmenlerin kendi eğitim felsefelerini inşa etmeleri üzerine. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 223-242.
- Tulunay Ateş, Ö. (2017). Türkiye'de değerler eğitimi uygulamalarının öğrencilere kazandırılması istenen olumlu özellikler üzerindeki etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15(34), 41-60.
- Yanpar, T. (2005). Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde* (s.327-364). Pegem.
- Yaylacı, A. F. & Beldağ, A. (2015). Karar verme sürecinde okul yöneticileri ve değerler. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 165-176.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimi'ne genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19, 499-522.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (5. Baskı). Seçkin.

EXTENDED ABSTRACT

Purpose and Significance: One of the achievement goals in the education process is to provide the development of students by addressing their emotions, thoughts, and behaviors (Tulunay Ateş, 2017). The reason is that social life has imposed some duties and responsibilities on human beings. Certain personal criteria are required to ensure this order, communication between people, and the social decision-making process. One of the factors determining these criteria is values (Güzel Candan and Ergen, 2014).

Values can be briefly defined as "the beliefs and moral rules accepted by the individuals who living in a society" (Aydoğdu, 2017). The fact that education exerts effort to transfer values to improve students' behaviors by affecting them positively, and philosophy takes values as a subject for itself made it inevitable for the value-education-philosophy group to come together.

With the curriculum updated in 2005, the skills and values to be acquired by students in the syllabuses were identified one by one for each theme in all branches. As stated in the social studies curriculum, this course aims to provide students some democratic, universal, and national values (Tay, 2017). Considering that values as one of the main subjects of philosophy have such a high influence on the education programs, not including philosophy books into value education would be a huge gap in this sense.

The main aim of this study is to examine what kind of values stoic philosophy books contain and which values can be acquired while benefiting from those mentioned books in the scope of social studies curriculum. For these purposes, the following research questions will be investigated:

1. What values do the selected stoic philosophy books include from the targeted values to be acquired in the social studies curriculum?
2. Which of the root values are involved in the selected stoic philosophy books for the acquisition by the students?
3. What values are the most emphasized in the three selected stoic books?

Methodology: A qualitative research design is adopted in this study. The document analysis method, which is one of the qualitative research methods, was used in the study.

The population of the study is composed of philosophy books written by philosophers. The sample group of the study consists of the books named "Meditations", "On Tolerance / On Spiritual Serenity", "Thoughts and Conversations" written by late stoic philosophers Marcus Aurelius, Lucius

Annaeus Seneca, and Epictetus, respectively. While selecting the sampling, criterion sampling, which is a type of purposive sampling, was used. The fact that the authors of the selected books for the research addressed the "value" problem of the philosophy is considered as the criterion for the identification of the sample group.

After the literature was reviewed, the "Value Analysis Form" was prepared by the researchers in line with the research questions and the content of the books, and the data were collected through the administration of this form. The content analysis method was used in the analysis of the data obtained through the value analysis form. Expert opinions were obtained to ensure the validity of the study, while the findings were supported by direct quotations, and also the formula suggested by Miles and Huberman (1994) was used for the provision of reliability.

Findings: The first research question of the study as regards the inclusion of values placed in social studies program into stoic books follows as: It is possible to see that "Meditations" written by Marcus Aurelius includes expressions related to all values placed in the social studies curriculum. It was found that "On Tolerance / On Spiritual Serenity" written by Seneca contains expressions related to all other values placed in the social studies curriculum, except for the value of importance to family unity. It was found that "Thoughts and Conversations" written by Epictetus contains expressions related to all the values placed in the social studies curriculum, except for the value of peace.

The second research question of the study as regards inclusion of root values aimed to be acquired by the student in the social studies program like other disciplines into the stoic books: In the book written by Marcus Aurelius, expressions directly related to all of the root values were identified. "On Tolerance / On Spirit Serenity" written by Seneca includes statements about all of the root values. In Epictetus's book, expressions related to all the root values can be found.

In the findings obtained regarding the third research question, when the three books were considered together, it is seen that the statements in the books are most associated with the values of love, responsibility, justice, respect, honesty, freedom, diligence, and aesthetics, respectively.

Discussion and Conclusion: The reason for the fact that the values such as justice, giving importance to family unity, independence, peace, scientificness, diligence, solidarity, sensitivity, honesty, aesthetics, equality, freedom, respect, love, responsibility, austerity, patriotism, and charity placed in the social studies

program are also included in the expressions in the stoic books can be explained as both social studies and the stoic philosophy address and process the situations encountered in daily life, that is, they meet on common ground (MEB, 2018; Tay, 2017; Sharples, 2003).

The statements associated with all the root values, which are also included in the social studies program and which are likely to be encountered regardless of the geography, have been encountered in the sampled books. Social studies try to make the student rehearse the events that may occur in daily life within an effort to prepare the individual for life and to raise an active and creative citizen, while stoicism tries to find solutions to the events and problems encountered in daily life and to look for the ways to have a daily life more virtuously (Yanpar, 2005; MEB, 2018; Sharples, 2003).

The third result found in the study is that the authors of the books intensely address the values such as love, responsibility, justice, respect, honesty, freedom, diligence, and aesthetics in their books and they tackle these values through various expressions. It would not be wrong to say that the fact that philosophers mainly dealing with such values as love, respect, and diligence is related to the idea of "world citizenship" on which stoics focused, which Aurelius (2004) also emphasizes (Cited in Çapak, 2015).